

ефективних форм диференційованого навчання, що дозволяє учням з порушенням інтелектуального розвитку забезпечити засвоєння основної програми школи, що створює сприятливі можливості для їх розвитку.

Список використаних джерел

1. Джаман Т. В. Проблема підготовки майбутніх учителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивної освіти. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Вип. 11, т. 1. С. 117–121.
2. Дубровська Л. О., Гордієнко Т. В., Дубровський В. Л. Форми та методи інклюзивного навчання на уроках математики в початковій школі. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. Одеса, 2021. Вип. 2(135). С. 68–74.
3. Тітова О. В. Інклюзивне навчання математики як потреба сьогодення. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 3: Фізика і математика у вищій і середній школі*. 2017. С. 58–62.

*Інна Дружиніна,
Катерина Лукомська*

ФЕНОМЕН САМООЦІНКИ В ПСИХОЛОГІЧНІЙ НАУЦІ

Феномен самооцінки у психологічній науці безпосередньо пов'язаний з феноменом самосвідомості, який є, скажімо так, вихідною категорією. Для позначення психологічної реальності феномена самосвідомості психологами використовуються різні назви – «Я», «самість», «Я-концепція», «образ-Я» та ін. У вітчизняній психології під самосвідомістю розуміється процес пізнання людиною самого себе, внаслідок чого утворюється уявлення себе як суб'єкт дій і переживань. Так формується емоційно-ціннісне ставлення до особистості.

М. Галаган зазначає, що з погляду психологічного аналізу, самосвідомість є складним психічним процесом, сутність якого полягає у сприйнятті особистістю численних «образів» самої себе у різних ситуаціях діяльності, поведінки, у всіх формах взаємодії з іншими людьми та в з'єднанні цих образів в єдине цілісне утворення – уявлення, а потім у поняття свого власного «Я» як суб'єкта, відмінного від інших суб'єктів. Внаслідок того, що самосвідомість стає дедалі більше складним явищем, у міру збільшення числа образів, що інтегруються в уявлення та поняття про себе, формується більш досконалий, глибокий та адекватний образ власного «Я» [1, с. 11].

Самосвідомість є складним психічним явищем, що складається з

кількох структурних складових. Думки дослідників не завжди збігаються щодо змісту та функцій, цих складових самосвідомості. У вітчизняній психології цьому питанню приділяється значна увага. Так, деякі автори виділяють у самосвідомості два основні компоненти: когнітивний та емоційний (афективний). Деякі автори, не обмежуючись виділенням у самосвідомості когнітивного та емоційного компонентів, додають до них саморегуляцію, вольовий та функціонально-поведінковий компонент.

На думку Г. Крайг [33] когнітивна складова Я концепції – це уявлення індивіда про себе; афективну (оцінну) складову він розуміє, як сукупність оціночних характеристик та пов'язаних з ними переживань. Всі емоції та оцінки, пов'язані з образом «Я», є стійкими та сильними.

Поведінкова складова – це конкретні дії, які можуть бути викликані самовідносинами та «образом Я». Поведінка виникає з уявлень, які людина має про себе, а сформувалися вони унаслідок взаємодії з оточуючими.

У підлітковому віці виникає усвідомлення власних властивостей. Багато вчених говорять про рівневу будову самосвідомості. Так, для Г. Крайг [3] основним критерієм виділення різних рівнів у структурі «Я-образу» виступає ступінь узагальненості відповідних вимірів «Я». Нижній рівень «Я-концепції» становлять неусвідомлені установки, представлені в переживанні, що традиційно асоціюються в психології з «самопочуттям» та емоційним ставленням до себе; вище розташовані усвідомлення та самооцінка окремих власних властивостей та якостей; потім ці приватні самооцінки складаються у відносно цілісний образ; і нарешті, сам цей «Я-образ» вписується в загальну систему ціннісних орієнтацій особистості, пов'язаних з усвідомленням цілей життєдіяльності та засобів, необхідних для їх досягнення.

Говорячи про самоствавлення, слід звернути увагу на важливий компонент самосвідомості – самооцінку особистості. У сучасному психологічному словнику дається таке визначення: «Самооцінка (англ. self esteem) – цінність, значимість, якою індивід наділяє себе і окремі сторони своєї особи, діяльності, поведінки. Самооцінка виступає як відносно стійка структурна величина, компонент Я-концепції, самосвідомості та як процес самооцінювання. Основу самооцінки становить система особистісних смислів індивіда, прийнята ним система цінностей. Розглядається як центральний особистісної освіти та центрального компонента Я-концепції.

Самооцінка виконує регуляторну та захисну функції, вона впливає на те, як ми себе поводимо, взаємодіємо з іншими, на нашу діяльність та розвиток. Відображаючи ступінь задоволеності або незадоволеності собою, рівень самоповаги, самооцінка створює основу для сприйняття власного успіху та неуспіху, постановки цілей певного рівня, тобто рівня домагань особи.

У роботах вітчизняних та зарубіжних психологів самооцінці відводиться особливе місце у структурі самосвідомості. Так, В. Рибалка [5]

представляє самооцінку як особливий щабель у розвитку самосвідомості, передумовою якої є усвідомлення людиною самої себе, своїх фізичних сил, розумових здібностей, вчинків, мотивів та цілей своєї поведінки, свого ставлення до самої себе, до інших людей, до навколишнього. Самооцінка включає усвідомлення власних якостей, умінь, вчинків та оцінне ставлення до них.

Підлітковий вік – це не лише період фізичних змін, а й етап когнітивного розвитку, важливою функцією якого є пізнання себе. Дуже важливо, щоб у підлітка сформувалося здорове уявлення про себе.

На думку В. Козубовської [2], у 9 класі зростає тривожність, пов'язана із самооцінкою. Діти частіше сприймають щодо нейтральні ситуації як такі, що містять загрозу їх уявленням про себе і через це переживають страх, сильне хвилювання, тривогу. Незважаючи на деякі коливання в рівнях самооцінки та різноманітність варіантів особистісного розвитку, можна говорити про загальну стабілізацію особистості у цей період, що розпочалася з формування «образу Я» на кордоні підліткового та юнацького віку. Старші підлітки більшою мірою приймають себе, ніж на початку підліткового віку. Їх самоповага загалом у період розвитку вища. Інтенсивно розвивається саморегуляція, підвищується контроль за своєю поведінкою, проявом емоцій та почуттів.

Підлітковий вік, що розглядається як значний етап становлення самосвідомості особистості, під впливом комплексних ситуаційних та психологічних факторів супроводжується якісною «перебудовою» критеріїв оціночного та емоційно ціннісного ставлення до себе, що раніше склалися.

Особливості самоствавлення та самооцінки безпосередньо відбиваються на поведінці підлітка. При зниженій самооцінці підліток недооцінює свої можливості, прагне виконання найпростіших завдань, що заважає його розвитку.

При підвищеній самооцінці, навпаки, він переоцінює свої можливості. Багато психологів і психотерапевтів вважають підлітковий вік найбільш сприятливим для корекції самоствавлення та формування адекватної самооцінки та цілісної «Я – концепції». Так, С. Максименко у своїй роботі зазначає той факт, що вікові особливості та специфіка формування самоствавлення дозволяють розглядати старший підлітковий та ранній юнацький вік як продуктивний для соціально-психологічної корекції самоствавлення особистості [4, с. 37].

Отже, підсумовуючи вищесказане, в даній роботі ми ґрунтуємось на точці зору провідних українських науковців, і розглядаємо поняття самоствавлення, яке визначається як внутрішнє ставлення особистості до себе, що включає усвідомлення власного «Я» та взаємодію зі своїм образом. Самооцінка, у свою чергу, відображає свідому оцінку власних характеристик, порівняння з іншими та внутрішніми стандартами. Ці дві концепції взаємодіють між собою, впливаючи на формування і утримання особистісного «образу Я». Особливу увагу ми приділяємо підлітковому

віку, який вважається критичним періодом у розвитку самоставлення. У цьому віці відбувається поступовий перехід від неосмисленого ставлення до більш свідомої самооцінки, зростає інтерес до власної особистості та з'являється бажання самостійності та самореалізації.

Список використаних джерел

1. Галаган М. А. Різні теоретичні підходи у визначенні поняття самооцінки. Київ : Основа, 2006. 204 с.
2. Козубовська В., Товканець Г. Соціальна профілактика девіантної поведінки: корекція відхилень у поведінці важковиховуваних дітей в процесі професійного педагогічного спілкування. Ужгород : Патент, 2008. 78 с.
3. Крайг Г. Психологія розвитку. Київ : Основа, 2005. 210 с.
4. Максименко С. Д., Соловієнко В. О. Загальна психологія: [підручник для студентів вищ. навч. закл.]. Київ : Форум, 2000. 543 с.
5. Рибалка В. В. Психологія розвитку особистості та подолання агресії : навч. посіб. Київ : ІЗИН, 2006. 236 с.

Ivan Duka

MODERN AIR INTELLIGENCE IN UKRAINE

The relevance of the topic is caused by the challenges of a full-scale war in Ukraine. the use of space is of great importance for the creation of combat capabilities. Bradley Chance Saltzman, a United States Space Force general who is the second and current chief of space operations, pointed out that the war in Ukraine “demonstrated to the whole world how important it is to use space to win military conflicts”, “Space is critical, as the enemy will attack from space” [1]. Research into advanced intelligence processing technologies plays a key role in increasing the effectiveness of our defense. Recognition of objects, detection of changes in the terrain and automation of data analysis help to respond to threats in a timely manner.

Air intelligence has a centuries-old history of development. It can provide up to 90% of intelligence information. Accordingly, it provides situational awareness that enables quick decision-making. Besides speed during war is directly correlated with people's lives. For centuries, the military has accumulated knowledge about aerial reconnaissance, and most questions were answered decades or centuries ago. Still, there is more to explore. The development of unmanned aerial vehicles, surveillance satellites and other high-tech means of intelligence is done in order to be able to reveal new secrets of the enemy [4].

Before the full-scale war, military air intelligence produced a number of strategically important skills and competencies acquired in cooperation with NATO. In particular, this was the “Delta” situational awareness system built